

Den Bosch dat zijn wij samen

De PvdA staat voor solidariteit, vrijheid, rechtvaardigheid en gelijke kansen voor iedereen. Vanuit deze begrippen wil de PvdA zich de komende periode in het bijzonder inzetten voor drie thema's: zorg, werk en wonen. Op een manier die past bij deze tijd. Een tijd waarin duurzaamheid, innovatie en transitie sleutelwoorden zijn. Een tijd waarin ruimte moet zijn voor sociale, economische en culturele vernieuwing. Dat betekent een overheid die durft los te laten. Zodat burgers kunnen (mee)denken, (mee)doen en (mee)beslissen. Maar ook een overheid die nieuwe vormen van samenwerken en samenleven faciliteert en stimuleert. Die meer zeggenschap en regie bij bewoners laat. Den Bosch scoort hoog als woonstad, als culturele stad en als groene stad. Ook op economisch gebied staan we er goed voor. Dat moet zo blijven. Want alleen een sterke stad is een sociale stad. De PvdA zet zich graag opnieuw in voor een sterk en toekomstbestendig Den Bosch. En maakt daarbij graag gebruik van de kracht van de stad. Want Den Bosch, dat zijn wij samen.

De PvdA maakt al decennia deel uit van het stadsbestuur. En heeft daardoor veel ambities kunnen waarmaken. Het Paleiskwartier en de Willemspoort zijn tot bloei gekomen als hotspots op het gebied van onderwijs, economie, zorg en architectuur. Culturele voorzieningen als de Verkadefabriek en meer recent het Museumkwartier zijn onder PvdA-gesternte tot stand gekomen. Wijken als Boschveld, De Barten, Eikendonk en Orthen-Links zijn opgeknapt. Er zijn honderden nieuwe woningen gebouwd, ook in de sociale sector. We hebben met gezonde en frisse scholen geïnvesteerd in onze kinderen. Ook de onderwijshuisvesting is prima op orde. Zo is de Brede Bossche School in de Gestelse buurt het meest duurzame gebouw van Nederland en komt er een nieuw, stedelijk vmbo. In wijken en buurten zijn beweegpleinen en hebben kunst en cultuur een plek. Schoolbiebs zorgen ervoor dat steeds meer kinderen lezen. Er is een flinke spaarpot voor maatschappelijke ondersteuning (WMO) en er is geld voor sociale activering. Er is veel bereikt. Dat betekent niet dat we achterover kunnen leunen. Want er is ook nog veel te doen.

Den Bosch staat voor nieuwe kansen en uitdagingen. Zo komen er taken op het gebied van zorg en welzijn naar ons toe. De arbeidsmarkt is in beweging. Er is sprake van globalisering, digitalisering en flexibilisering. De samenstelling van de bevolking verandert. Er komen steeds meer kleinere huishoudens en meer ouderen. Ontwikkelingen die om nieuwe oplossingen en antwoorden vragen op sociaal, economisch en ruimtelijk gebied. Daarom vinden wij het goed dat we zorg anders en beter organiseren: dichter bij huis en meer op maat. Daarom stimuleren wij creatief ondernemerschap en initiatieven als De Gruyter Fabriek voor innovatieve ondernemers. Daarom willen wij meer woningen voor een- en tweepersoons huishoudens en meer levensloopbestendige woningen. Daarom kiezen wij voor nieuwe vormen van wonen, zoals woningen die worden aangeboden als mix tussen koop en huur. Daarom investeren wij in duurzaamheid. En juichen wij het toe dat bewoners

in wijken meer de regie over hun eigen woonomgeving krijgen. Zodat ze bijvoorbeeld een moestuin of een ambachtencentrum kunnen inrichten. Daarom vinden wij het goed dat op het GZG-terrein geëxperimenteerd wordt met nieuwe formules voor het delen van kennis en informatie: de bibliotheek 2.0. Daarom willen wij een theater dat klaar is voor de toekomst. Daarom willen wij dat het voormalige terrein van veevoederfabrikant Brokking-De Heus een creatieve en culturele broedplek wordt. Want wij willen een toekomstbestendige stad. Een sterke stad met sterke kernen en sterke wijken.

Een sterke stad is een stad met een sterke economie en voldoende werkgelegenheid. Daarom zetten wij in op een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven en ondernemers. Een goede bereikbaarheid is daarbij van belang. Net als een helder profiel, met speerpunten als ICT, Agro & Food en creatieve bedrijvigheid. En een goed cultureel aanbod. Want cultuur is een belangrijke motor voor een goed economisch klimaat. Een goede samenwerking tussen overheid, onderwijs en ondernemers is onontbeerlijk voor een goed economisch klimaat. Want een sterke stad, dat zijn wij samen.

De PvdA ziet een sterke stad nadrukkelijk als een stad waar plek is voor iedereen. Een ongedeelde stad, waar niemand aan de kant hoeft te staan. Nog steeds leven te veel mensen in armoede, onder wie zo'n 3000 kinderen. Armoede leidt tot uitsluiting en dat wil de PvdA bestrijden. Niet door te pampere. Maar vooral door mensen de kans te geven om mee te doen. Door ervoor te zorgen dat elk kind toegang heeft tot kinderopvang, sport en cultuur. En door ervoor te zorgen dat geen enkel kind naar school hoeft zonder ontbijt. Door ervoor te zorgen dat zoveel mogelijk mensen een baan hebben of op een andere manier participeren in de samenleving. De gemeente kan het goede voorbeeld geven door leer- en werkervaringsplaatsen te aan te bieden aan jongeren. Dat we iedereen de kans willen geven om mee te doen, betekent dat we discriminatie op grond van ras, geloof, seksuele geaardheid, inkomen of lichamelijke of geestelijke beperking tegengaan. Wij willen een solidaire stad met gelijke kansen voor iedereen, of je nou in Den Bosch, Rosmalen, Empel, Engelen, Vinkel of Nuland woont. We werken daarbij samen met de verschillende bewonersraden, bestuurs- en dorpsraden binnen onze gemeente. Want Den Bosch, dat zijn wij samen!

Den Bosch zorgzame stad

Er wordt een steeds sterker appel gedaan op de eigen kracht van burgers. Veel Bosschenaren kunnen hun eigen zaken regelen en verantwoordelijkheid nemen voor zichzelf en voor anderen. Maar er blijven mensen die niet in staat zijn om voor zichzelf te zorgen of om problemen op te lossen. Of mensen die dat tijdelijk niet kunnen. De rol van de gemeente is om deze mensen te helpen. Die rol wordt groter doordat steeds meer taken op het gebied van zorg, welzijn, participatie en inkomen naar de gemeenten toekomen: de decentralisatie.

De PvdA wil de kansen grijpen die de decentralisatie biedt. En maatwerk leveren aan hen die dat nodig hebben. Dat kan zijn door het geven van zorg, al dan niet met hulp van de omgeving. Waar dat nodig is, moet de gemeente bijspringen. Belangrijk is dat mensen die

dat kunnen weer zelfredzaam worden. Dat zij in staat zijn, of worden gesteld, om weer mee te doen aan de samenleving.

De PvdA kiest voor:

- Goede zorg op maat voor iedere Bossche burger. Maatwerk betekent dat er minder regels zijn om aan te toetsen. Daarom willen wij een onafhankelijk platform dat een 'Bossche Zorg Norm' formuleert en kan toetsen of Bosschenaren de hulp krijgen die nodig is.
- Een wethouder ouderenbeleid. Het aantal ouderen groeit, ook in Den Bosch. Wij willen extra aandacht voor ouderen, bijvoorbeeld als het gaat om sport en bewegen, cultuur, zorg en wonen.
- De 12 miljoen euro die we hebben gereserveerd voor de WMO moet ook echt besteed worden aan het maatschappelijk domein en niet aan andere projecten.
- Samen met alle betrokkenen uit de stad ((wijk-)organisaties, inwoners en belanghebbenden) werken aan de decentralisatie van de zorg.
- Ruimte geven aan buurt- en wijkinitiatieven op het terrein van zorg en welzijn, zoals Oosterplas Doet, het Zorgzaam Netwerk Rosmalen en andere bewonersinitiatieven. Mensen kunnen en willen elkaar vaak helpen met bijvoorbeeld boodschappen doen, een ritje naar het ziekenhuis of klussen rondom huis.
- De inzet van professionals als het gaat om intensieve, fysieke zorg. Dat zijn bij voorkeur professionals die de mensen kennen, zoals de huisarts of wijkzuster. Wij willen herkenbare zorg dicht bij huis.
- Een Bosch woon-zorgpakket. Dat betekent dat er voor alle Bosschenaren die intensieve zorg nodig hebben (dagelijkse) zorg in een geschikte woning is. Goede voorbeelden van woon-zorgpakketten zijn de seniorenpluswoningen of geclusterd wonen gecombineerd met zorg.
- Het ondersteunen van nieuwe vormen van dagbesteding zoals de buurtmarkt in Maliskamp waar cliënten van Cello en andere zorgorganisaties een passende plek vinden.
- Voorzieningen om mantelzorgers te ontlasten (respijtzorg), zoals een logeerhuis.
- Naast zorg in natura een Bosch PGB. Zodat Bosschenaren die dat willen, zelf hun zorg kunnen regelen.
- Het ondersteunen van preventieprojecten op het gebied van gezondheid voor jong en oud, zoals bewegen voor ouderen en gezonde voeding op scholen.
- Goede voorzieningen in wijken en stadsdelen, zoals (integrale) gezondheidscentra met bijvoorbeeld huisartsen, wijkverpleegkundigen en een apotheek.
- Hulp aan en voorzieningen voor de meest kwetsbare inwoners van onze stad, zoals de maatschappelijke opvang voor dak- en thuislozen, vrouwenopvang en noodopvang voor kwetsbare vreemdelingen.

Jeugdhulp

De gemeente is verantwoordelijk voor jeugdhulp. De PvdA kiest ervoor om sociale wijkteams in te zetten met professionals die problemen en hulpvragen uit wijken bespreken en oplossen. Binnen de wijkteams is de eerste jaren bijzondere aandacht voor jeugd. De PvdA gelooft dat hiermee signalen eerder kunnen worden opgevangen. En dat hiermee

verbindingen tussen de kinderopvang, het onderwijs en thuis eerder gelegd kunnen worden. De PvdA verwacht dat met de wijkteams duurdere, specialistische zorg minder snel nodig is. Dat betekent niet dat specialistische zorg niet meer wordt ingezet. De PvdA wil juist dat kinderen en jongeren voor wie dat wél nodig is, op tijd worden doorverwezen.

De PvdA verwacht dat professionals de plekken opzoeken waar jongeren zijn: op school, op het sportveld, in het jongeren centrum. De PvdA wil ook dat jongeren meer ruimte krijgen om hun inbreng te leveren. Of het nu gaat om een hangplek, activiteiten in een jongeren centrum of om zorg, jongeren praten mee. Want Den Bosch, dat zijn wij samen.

De PvdA kiest voor:

- De inzet van sociale wijkteams met professionals die problemen en hulpvragen uit wijken signaleren, bespreken en zo snel mogelijk oplossen.
- Specialistische hulp voor jongeren die dat nodig hebben. In de basisteams jeugd en gezin wordt de deskundigheid over de Jeugd GGZ gebundeld.
- Eén gezin, één plan, één regisseur. Geen versnipperde aanpak van problemen.
- Aanbod op maat en ondersteuning van creatieve en vernieuwende initiatieven zoals begeleiding van taakgestraften door jongeren centrum De Poort en Opis. Het succesvolle Traject Op Maat (TOM) zetten we voort en breiden we uit waar nodig.
- Jongeren en ouders zijn vanzelfsprekende gesprekspartners. Zij zijn de deskundigen.
- Het vaker gebruik maken van de kracht in de wijk. Bijvoorbeeld door (vrijwillige) 'buddy's' in te zetten voor jongeren die dreigen te ontsporen. Dat kunnen ervaringsdeskundigen zijn maar ook rolmodellen uit het bedrijfsleven, sport of cultuur.

Den Bosch stad van werken en meedoen

Werken geeft zelfrespect, brengt (economische) zelfstandigheid en draagt bij aan integratie en participatie. Daarom moeten we ervoor zorgen dat zoveel mogelijk mensen aan het werk zijn. Hoge prioriteit ligt bij de aanpak van de jeugdwerkloosheid. Ook voor 55+ers zijn meer banen nodig. Dat vraagt om een gezamenlijke inzet van ondernemers en overheid. Daarbij moeten we niet alleen naar onze gemeente kijken maar meer nog naar de regio.

Voor wie geen werk kan vinden is er het vangnet van de (bijzondere) bijstand om in de eerste levensbehoefte te voorzien. Wij vinden het goed dat dat vangnet er is, maar wij willen ook dat zoveel mogelijk mensen meedoen aan onze samenleving. Dat betekent dat we actief op zoek gaan naar talenten van mensen. Wij kijken naar wat mensen wél kunnen en niet naar wat ze niet kunnen. Wij verwachten van mensen dat ze bereid zijn hun talenten in te zetten. Als dat oprecht niet lukt, mag dat niet betekenen dat financiële steun vervalst.

Het is onaanvaardbaar dat er 3000 kinderen in onze gemeente in armoede opgroeien. Met een actief armoedebeleid moet de gemeente zich richten op het aanpakken en voorkomen van armoede. Het is daarbij van belang dat de getroffen maatregelen en voorzieningen ten goede komen aan de mensen die dit echt nodig hebben. Dat betekent dat we ook kritisch moeten durven kijken naar de effectiviteit en gerichtheid van bestaande regelingen.

De PvdA kiest voor:

- Een taskforce werkgelegenheid. Daarin werken overheid, ondernemers en maatschappelijke instellingen samen om te zorgen dat zoveel mogelijk mensen aan de slag gaan. Daarbij richten we ons op kansrijke sectoren zoals zorg, Agro & Food en ICT.
- Meer jongeren die meedoen en toegang hebben tot bijvoorbeeld stageplaatsen of leerwerkplaatsen. Dat kan bijvoorbeeld door het organiseren van stage- en startersplaatsen en -beurzen of door jongeren te koppelen aan mkb-ers.
- Voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt moeten er voldoende passende banen of participatiemogelijkheden zijn. Het gemeentelijk werk- en ontwikkelbedrijf Weener XL gaat voortvarend verder met het creëren hiervan.
- Speciale projecten om meer mensen van 55+ aan de slag te krijgen. Hun kennis en (werk)ervaring mag niet verloren gaan.
- De overheid geeft het goede voorbeeld en helpt mensen zonder baan aan (tijdelijk) werk.
- Extra aandacht voor zzp'ers die in zwaar weer terecht zijn gekomen. Onder bepaalde voorwaarden moet vrijstelling van de gemeentelijke belastingen mogelijk zijn. Natuurlijk kunnen zzp'ers gebruik maken van de hulp van de gemeente om weer aan het werk te komen.
- Bedrijven die zaken willen doen met de overheid krijgen een streepje voor als zij kunnen laten zien dat zij werkervaringsplaatsen en arbeidsplaatsen bieden aan jongeren, mensen die langer werkloos zijn of mensen die om andere redenen een afstand tot de arbeidsmarkt hebben.
- Wij willen jongeren de kans geven en uitdagen om nieuwe bedrijvigheid te ontwikkelen door een stimuleringsfonds voor jonge ondernemers en ondersteuning van jongeren bij o.a. het vinden van werkruimte, juridisch advies en afzetmarkten.
- Discriminatie op de arbeidsmarkt is onacceptabel. Wij gaan hierover in gesprek met werkgevers- en werknemersorganisaties. Bedrijven die een afspiegeling zijn van de samenleving worden bij de aanbesteding van werk door de gemeente bevoordeeld.
- Inwoners zonder werk en inwoners met beperkte kansen op werk worden actief geholpen bij het vinden van een baan. Per individu wordt bekeken wat nodig is om beter aan te sluiten op de arbeidsmarkt. Uitgangspunt is dat iedereen die wil en kan werken wordt geholpen, bijvoorbeeld door het inzetten van een werkcoach.
- Niemand mag aan de kant blijven staan. We stimuleren mensen zonder werk of zonder uitkering om mee te doen. Bijvoorbeeld door vrijwillig aan de slag te gaan of bijvoorbeeld bij onze Bondgenoten Sociale Activering. Uitgangspunt moet wel zijn dat meedoen leidt tot stijging op de participatieladder. Het mag niet gaan om verdringing van betaald werk. Wie oprecht niet kan meedoen, wordt daarvoor niet gestraft.
- De PvdA blijft zich actief inzetten voor armoedebeleid met een hoge prioriteit voor gezinnen en alleenstaanden met kinderen. Het Jeugdportsfonds, Jeugdcultuurfonds en de Stichting Leergeld zijn essentiële partners in het armoedebeleid.
- Om armoede te voorkomen moet er een noodfonds met 'handgeld' komen. Daarmee kunnen Bosschenaren geholpen worden die dringend hulp nodig hebben. Ondertussen wordt gezocht naar een structurele oplossing.
- Betaalbare en goede kinderopvang is belangrijk om mensen aan het werk te krijgen, voor de emancipatie van (alleenstaande) ouders en voor de educatie van kinderen.

Wij willen een overheid die kinderopvang en peuterarrangementen stimuleert, met name voor kwetsbare groepen.

Den Bosch woonstad

Den Bosch is een aantrekkelijke stad om te wonen. Wij willen dat er betaalbare woningen zijn voor iedereen. Dat betekent: meer goedkope en middeldure huur- en koopwoningen. En woonlasten (huur en energiekosten) die betaalbaar zijn voor alle Bosschenaren. Dat kan onder meer door duurzaam te bouwen en te verbouwen. Met het Lokaal Woonlastenakkoord is een prachtige start gemaakt. De gemeente 's-Hertogenbosch, de Bossche woningcorporaties en het Stedelijk Huurders Platform hebben daarin onder meer afgesproken de komende jaren circa 2400 woningen energetisch te verbeteren.

Ook de groei van het aantal een- en tweepersoonshuishoudens en het scheiden van wonen en zorg vraagt om een ander aanbod. Zo moeten er meer woningen voor kleine(re) huishoudens komen en meer levensloopbestendige woningen. We moeten zoeken naar maatwerk en naar innovatieve, creatieve en onorthodoxe oplossingen.

De PvdA is positief over ingezette maatregelen als de starterslening, de transformatie van leegstaande scholen en kantoren naar woningen, kluswoningen en het faciliteren van bouwen in eigen beheer. De PvdA wil dat Den Bosch voorbeeldstad wordt op het gebied van creatief en toekomstbestendig wonen. Dat vraagt om ruim baan voor experimenten, zoals mengvormen tussen koop en huur.

De PvdA kiest voor:

- Goede en betaalbare woningen voor iedereen. Bij betaalbaar wonen gaat het om de totale woonlasten (huur en energiekosten).
- Afspraken tussen corporaties, bouwers en gemeente over het duurzaam bouwen en verbouwen van (corporatie-)woningen.
- Hulp op maat voor huurders die in (financiële) problemen (dreigen te) komen, bijvoorbeeld door de inzet van een woonlastencoach. Belangrijk is dat er een relatie wordt gelegd met regulier armoedebeleid.
- Een kluspot waarmee huurders hun eigen woning of complex kunnen opknappen. De ervaring leert dat daarmee geld wordt bespaard.
- Bouwen naar behoefte. Er is een tekort aan huurwoningen voor middeninkomens en er zijn meer woningen voor een- en tweepersoonshuishoudens en levensloopbestendige woningen nodig.
- 'Blijvend Thuis in Eigen Huis': een project dat ouderen helpt om zo lang mogelijk zelfstandig te blijven wonen.
- Gemengde wijken, waar plek is voor jong en oud en voor mensen met een kleine en een grote portemonnee.
- Het binden van jongeren aan de stad door een aantrekkelijk aanbod voor studenten en starters. Jongeren goedkoop of gratis laten wonen in (sloop-)wijken in ruil voor klussen die de leefbaarheid verbeteren.

- Meer starterswoningen voor jongeren in Nuland en Vinkel, bijvoorbeeld door jongeren te laten bouwen in eigen beheer (collectief particulier opdrachtgeverschap).
- Nieuwe locaties voor wonen op het water, zoals langs de Zuid-Willemsvaart/Van Veldekekade/Maastrichtseweg.
- Creatieve oplossingen stimuleren, het omkatten van kantoren in woningen.

Bossche wijken

Bij goed wonen gaat het om meer dan een huis alleen. De PvdA wil wijken die schoon, heel en veilig zijn. En buurten waar het prettig samenleven is. Bewoners hebben vaak goede ideeën om hun wijk of buurt beter te maken. Een voorbeeld is het door de PvdA ondersteunde initiatief van bewoners van de wijk 't Zand (naast de Verkadefabriek) om langs het spoor een 'Boschveldboulevard' in te richten. De verloederde openbare ruimte wordt zo veiliger en aantrekkelijker. Doordat de buurt samen de schouders eronder zet, leren mensen elkaar beter kennen en worden sociale structuren sterker. De openbare ruimte wordt van bewoners en is niet langer van 'de overheid' of van 'de gemeente'.

Andere voorbeelden van innovatieve wijkinitiatieven zijn buurtmoestuin de Graafse Hof in de Graafsewijk en het ambachtencentrum en de buurtmoestuin in Boschveld. Wij willen meer ruimte voor goede ideeën in buurten en wijken. Meer regie voor bewoners. Dat kan bijvoorbeeld door soepeler met regels om te gaan. Want Den Bosch, dat zijn wij samen.

De afgelopen jaren is met succes geïnvesteerd in de aandachtswijken. Corporaties en gemeenten namen hierin het voortouw met behulp van rijksmiddelen. Die middelen zijn opgedroogd en corporaties hebben minder investeringsruimte. Toch blijft de stedelijke vernieuwingsopgave groot. De PvdA gelooft in de integrale wijkaanpak zoals die in Boschveld steeds meer vorm krijgt. Blijvende aandacht is nodig om de goede resultaten vol te houden. Ook zijn er andere wijken die onze aandacht verdienen zoals de Aawijk en de Gestelse buurt.

De PvdA kiest voor:

- Blijven investeren in (delen van) wijken waar veel problemen zijn of dreigen te komen, bijvoorbeeld door extra inzet van zorg en welzijn of door fysiek ingrijpen.
- Opzetten wijkcoöperaties, te beginnen in de Hambaken en Boschveld. Dat betekent dat we uitgaan van de kracht van bewoners zelf en werkgelegenheid en economie in de wijk willen stimuleren. Dat doen we vooral door te faciliteren, niet door te subsidiëren. Een voorbeeld van economie en werkgelegenheid in de wijk is het ambachtencentrum in Boschveld en de fietsenwerkplaats in de Hambaken.
- Voortvarende aanpak Boschveldboulevard.
- Kinderen hebben recht op een leefomgeving met voldoende speelplekken. De PvdA wil de 'Jantje Beton norm' - 3 procent van de openbare ruimte - inzetten voor speelvoorzieningen. Ook in de binnenstad moet voldoende en veilige speelruimte voor kinderen zijn. Een goed voorbeeld is de speeltuin in de Vughterdriehoek. Deze is afsluitbaar en bewoners beheren de sleutel.
- Veilige wijken, bijvoorbeeld door het slim inzetten van moderne verlichtingstechnieken.

- Het uitbreiden van het digitale informatienetwerk BIN van politie, burgers en gemeenten naar een sociaal buurtnetwerk. Dat betekent samen werken aan een betere en veiliger buurt.
- Wijken die schoon en goed onderhouden zijn. Bewoners helpen daar zelf aan mee. Initiatieven als zwerfafvaldagen en acties als Proper Jetje in Den Bosch-West moeten worden uitgebreid.
- Het in kaart brengen van (onbenutte) ruimte in maatschappelijk vastgoed in buurten en wijken. Dit vastgoed willen we primair inzetten voor maatschappelijke doeleinden.
- De woningbouw in wijken als de Grootte Wielen en de Haverleij stagneert. Het is belangrijk dat er aandacht blijft voor een goed niveau van voorzieningen.

Bossche binnenstad en Bossche kernen

Een aantrekkelijk centrum is niet alleen belangrijk voor Bosschenaren, maar ook voor de vele bezoekers van buiten. Een aantrekkelijk centrum geeft een positieve impuls aan de economie en de werkgelegenheid en is daarmee goed voor de inwoners van onze stad. We moeten dan ook blijven investeren in onze binnenstad. De tijden zijn wel veranderd. Dat betekent dat grote projecten niet altijd in één keer gerealiseerd kunnen worden. We moeten soms zoeken naar slimme, moderne oplossingen. Zoals het ‘organisch’ (stapje voor stapje) ontwikkelen van stedelijke gebieden en meer interactie met bouwers en eindgebruikers.

De PvdA kiest voor:

- Verdere ontwikkeling van het GZG-terrein waarbij kwaliteit en inhoud voorop staan. Wij willen woningbouw met een hoogwaardige uitstraling en winkels die een aanvulling zijn op het huidige aanbod. Bijvoorbeeld omdat ze meer jongeren aan onze stad binden.
- Het GZG-terrein moet goed ingepast worden in de omgeving. Het moet een stratenpatroon krijgen dat past bij het karakter van de Bossche binnenstad. Architectonisch moet het GZG-terrein een monumentale én moderne parel in de binnenstad worden.
- Een publiekstrekker op het GZG-terrein, bij voorkeur in de vorm van een moderne Agora, een bibliotheek en een stadsarchief 2.0 (zie ook Den Bosch culturele stad).
- Het omleggen van de Zuid-Willemsvaart vraagt om een plan van aanpak voor het huidige tracé door de binnenstad. De PvdA wil dat de Zuid-Willemsvaart een levendig karakter krijgt met ruimte voor terrassen en looproutes langs het water en mogelijkheden voor wonen, sport en recreatie op en langs het water.
- Vaart maken met het verder ontwikkelen van de openbare ruimte rond congrescentrum 1931/Brabanthallen. Dan gaat het bijvoorbeeld om een boulevard langs de Diezekade en een mooie verbinding met de wijken Boschveld en het Veemarktkwartier. Doel is dat het congrescentrum en het gebied eromheen een impuls krijgen als motor voor werkgelegenheid en economie. Doel is ook het verbeteren van de leefbaarheid en veiligheid van het gebied aan en rond de Oude Engelseweg.
- Het Paleiskwartier en de Willemspoort moeten verder ontwikkeld worden als paradepaardjes van moderne architectuur en voor zorg, wonen, onderwijs en

(innovatieve) bedrijvigheid. Onverminderd moet worden ingezet op een publiekstrekker.

- In de stad moet ruimte zijn en blijven voor experiment. Broedplekken voor nieuwe vormen van samenwerken en samenleven zoals op het voormalige terrein van veevoederfabrikant Brokking-De Heus zijn belangrijk voor de stad.
- De vernieuwing van het centrum van Rosmalen met winkels en woningen met een kleinschalig, dorps karakter moet snel van start gaan. Dat is in de eerste plaats belangrijk voor de inwoners, maar geeft bovendien de economie en de werkgelegenheid een impuls.
- De dorpspleinen van Vinkel en Nuland zijn aan vernieuwing en verbetering toe. Een centrumvisie voor beide kernen is nodig.

Cultuurhistorie

Den Bosch is een stad met een rijke cultuurhistorie en daarmee een toeristische trekpleister. Projecten als de vestingwerken en het weer zichtbaar en beleefbaar maken van de linie van 1629 zijn belangrijk voor de stad. De PvdA vindt dat we onze cultuurhistorische monumenten moeten koesteren. Nieuwbouw in de binnenstad moet op een mooie manier worden verbonden met monumenten. Goede voorbeelden daarvan zijn het Museumkwartier en het stadhuis met het bestuurscentrum daarachter en de vestingwerken zoals die zijn blootgelegd bij de parkeergarage aan de Hekellaan. Refereren aan het verleden of bewaren wat er is vinden wij waardevol. Wij zijn niet voor het opnieuw bouwen van historische monumenten die verdwenen zijn (historiserend herbouwen). Wij willen, met respect voor het verleden, ruimte maken voor het heden.

Den Bosch onderwijsstad

Elk kind heeft recht op goed onderwijs in een gezonde en veilige omgeving. Den Bosch heeft in overleg met het onderwijs veel geïnvesteerd in de huisvesting. De PvdA heeft zich hierbij nadrukkelijk hard gemaakt voor duurzame en gezonde scholen, met aandacht voor frisse lucht. Daarmee loopt onze gemeente voorop in Nederland en daar zijn we trots op.

De PvdA blijft inzetten op het voorkomen van voortijdig schoolverlaten. De resultaten zijn sterk verbeterd, maar elk kind dat zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat is er één te veel. Er moet blijvende aandacht zijn voor het passend onderwijs binnen de wettelijke regelgeving waarin erop gestuurd wordt dat zoveel mogelijk kinderen naar het reguliere onderwijs gaan. De PvdA wil nadrukkelijk de verbinding organiseren tussen het onderwijs en de wijkteams. Schoolprestaties staan namelijk vaak in direct verband met de situatie thuis en in de omgeving. Het is voor de gemeente van groot belang om jonge mensen te binden aan de stad. Voor de dynamiek, voor het draagvlak van sport- en cultuurvoorzieningen en voor de lokale economie. Wij willen er dan ook voor zorgen dat studenten na hun studie vaker in Den Bosch blijven wonen.

De PvdA kiest voor:

- Het bestrijden van schooluitval intensiveren.
- Voortvarend voortzetten van het actieplan stageplekken. De gemeente maakt afspraken met het onderwijs en het bedrijfsleven. Stageplaatsen zijn onderdeel van de 'social return' verplichting. De gemeente geeft zelf het goede voorbeeld door stageplekken beschikbaar te stellen.
- Blijven investeren in goede onderwijshuisvesting met de gemeente als budgethouder.
- Intensievere samenwerking met onder meer HAS en Avans op verschillende beleidsterreinen als Agro-Food en veiligheid. We werken aan verdere verduurzaming van schoolgebouwen.
- Verkeersveiligheid rond scholen krijgt prioriteit boven andere geplande verkeersmaatregelen.
- Een fijne en gezonde schoolomgeving voor kinderen die gebruik maken van het speciaal onderwijs. Daarom willen we betere huisvesting voor VSO De Rietlanden.
- Een sport- en cultuurkaart waarmee studenten tegen een lager tarief gebruik kunnen maken van sportvoorzieningen en cultuur. De financiering komt uit het onderwijs en uit sport- en cultuurorganisaties. De gemeente financiert de organisatiekosten.
- De PvdA wil meer ruimte voor activiteiten van studenten in de stad. Het HBO-introfestival krijgt dan ook ruimte op de Parade.

Den Bosch cultuurstad

Cultuur is een belangrijke motor voor de stad. Cultuur is van waarde voor de ontwikkeling en het ontdekken van talenten van mensen. En cultuur heeft een duidelijke economische waarde. De aantrekkelijkheid van onze stad is voor een groot deel te danken aan ons culturele klimaat. Wij zijn dan ook trots op onder meer het Museumkwartier, festivals als de Boulevard en Oeteldonk, het Bosch Leerorkest en de Taptoe. En op onze broedplaats voor beeldende kunst: de Willem II Fabriek. Cultuur zit in het DNA van onze stad. Het Jheronimus Bosch Jaar kan een hoogtepunt worden voor onze stad van verbeelding. Wel is het van belang te blijven zoeken naar een breed draagvlak.

Wij vinden het belangrijk dat kinderen al op het basisonderwijs in contact komen met kunst en cultuur. De wijktheaters, de schoolbiebs, De Muzerije en Babel spelen daarin een grote rol. Ook wil de PvdA jonge makers de ruimte geven hun talent verder te ontwikkelen tot professioneel zelfstandig ondernemer. Flexibilisering van subsidies is noodzakelijk om deze ruimte te creëren.

De Bossche bibliotheek is steeds met de tijd mee gegaan. Naast boeken biedt de BIEB muziek en film en ruimte om elkaar te ontmoeten. Maar een bibliotheek van de toekomst vraagt om meer. Bijvoorbeeld om meer ruimte voor debat en ontmoeting, ruimte voor moderne media, voor cursussen en tentoonstellingen en voor cross-overs van kennis en informatie, zoals met het Stadsarchief. Ook zoeken steeds meer zzp'ers en studenten ruimte om te werken. De bibliotheek van de toekomst is dan ook een breder concept. Wij noemen dat het Agora-concept en willen voortvarend aan de slag met het verder uitwerken daarvan. In het Groot Gasthuis op het GZG-terrein zijn we alvast gestart met experimenteren.

Een nieuw theater is van groot belang voor onze stad. Het huidige theater voldoet qua faciliteiten en inrichting niet meer aan de eisen van deze tijd. We willen een nieuw theater dat een podium biedt aan goede muziek- en theatergezelschappen. Een theater waar we als inwoners plezier aan beleven en waarvoor anderen uit de regio en het land graag naar Den Bosch komen. Een theater ook dat een aanvulling is op het huidige aanbod in de stad. Kortom een theater dat klaar is voor de toekomst.

De PvdA kiest voor:

- Meer ruimte voor de ondersteuning van jonge makers op het gebied van podiumkunsten en beeldende kunst. De Willem II Fabriek en het terrein De Heus zijn hiervoor belangrijke broedplaatsen.
- Een theater dat klaar is voor de toekomst. Wij beoordelen de schetsontwerpen die gemaakt worden primair op inhoud, maar ook op architectuur en inpasbaarheid in de omgeving.
- Den Bosch is een bourgondische stad, een stad voor oud én jong. We zien veel jongeren vertrekken naar omliggende plaatsen om uit te gaan. De PvdA stelt dan ook voor om de horecaopeningstijden te verruimen.
- Ruimte in het evenementenprogramma voor incidentele initiatieven van jongeren.
- Cultureel ondernemerschap belonen en stimuleren, bijvoorbeeld door het verplicht stellen van een paragraaf hierover bij een subsidieaanvraag of door het bevoordelen van culturele ondernemingen in faciliterende zin of bij het verstrekken van subsidie.
- Een bibliotheek en een stadsarchief 2.0. Dat betekent een plek waar kennis en informatie over verleden, heden en toekomst voor alle Bosschenaren beschikbaar en bereikbaar is en op een aantrekkelijke manier gepresenteerd wordt. Een plek waar ruimte is voor ontmoeting. Maar ook een plek waar mensen in alle rust kunnen studeren of werken zonder dat geld kost. De PvdA denkt dat de ruimte in en rond de monumentale panden op het GZG-terrein prachtige kansen biedt voor het inrichten van zo'n plek: een moderne Agora. Wij willen dat het Agora-concept verder wordt uitgewerkt en verbreed, bijvoorbeeld met andere Bossche instellingen die zich bezighouden met kennis en informatie.
- Een bibliotheek die actief blijft op scholen zodat meer kinderen gaan lezen. Een bieb ook die ruimte en ondersteuning geeft aan mensen met een leesbeperking.
- Meer ophaal- en uitleenpunten van de bibliotheek in wijken, zoals in Hintham.
- De Muzerije blijft actief op scholen en in de wijk. Dat betekent voortzetting van het Bosch Leerorkest.
- Cultuur is belangrijk voor de ontwikkeling van ieder kind. Wij willen daarom cultuureducatie op alle Bossche scholen.

Den Bosch sportstad

Het belang van sport en beweging staat buiten kijf. Sport is leuk en levert een belangrijke bijdrage aan de motorische, sociale en cognitieve ontwikkeling van ieder mens. Sport is zoals onderwijs en cultuur een terrein waarop mensen hun talenten kunnen ontwikkelen en kunnen 'excelleren'. De PvdA wil zich inzetten voor bereikbare en toegankelijke sport in de stad; ongeacht het inkomen of de leeftijd moet sporten voor iedereen beschikbaar en

bereikbaar worden gemaakt. We zijn trots op onze topsportclubs FC Den Bosch, Hockeyclub Den Bosch, SPM Shoeters Den Bosch, The Dukes en Flik-Flak. En trots op de diversiteit aan verenigingen en veelheid aan vrijwilligers in de breedtesport. Wij streven naar een klimaat waarin topsport en breedtesport elkaar versterken. Een goed voorbeeld is de Flik-Flakhal waarin topturners en kinderen uit de wijk samen actief zijn.

Sportverenigingen hebben een belangrijke maatschappelijke functie. Bijvoorbeeld doordat zij kinderen en jongeren aanspreken op sociaal gedrag. Goede voorbeelden van clubs die zich met meer bezig houden dan met sport alleen zijn sportvereniging CHC en voetbalclub TGG. De PvdA wil verenigingen die extra energie en aandacht besteden aan hun maatschappelijke rol, extra ondersteunen. Bijvoorbeeld door subsidie anders in te zetten.

Naast sporten in verenigingsverband moet er de mogelijkheid zijn om dicht bij huis te bewegen. Voldoende speelplekken, trapveldjes, wandelpaden, fietsroutes en beweegtuinen zijn van groot belang in elke wijk.

De PvdA kiest voor:

- Sportsubsidies inzetten om clubs die actief zijn als het gaat om maatschappelijke thema's, zoals homo-emancipatie, aandacht voor aangepast en geïntegreerd sporten voor mensen met een beperking en het tegengaan van achterstanden, te belonen.
- Slimme combinaties, zoals de inzet van een jongerenwerker bij sportverenigingen.
- Meer overdekt zwemwater. De PvdA kiest voor het aanhaken bij bestaande zwemvoorzieningen, zoals Sportiom. De PvdA wil dat Rosmalen een overdekte zwemvoorziening houdt.
- De PvdA geeft voorrang aan het realiseren van sportpunten in de Hambaken en West/Kruiskamp. Sportpunten zijn plekken waar wedstrijd- en recreatieve sporten gebundeld worden en waar ruimte is voor commerciële (sport-)aanbieders. Wijkbewoners kunnen er alleen of in teamverband sporten en elkaar ontmoeten.
- Bewegingsonderwijs en sportlessen worden in het primair en voortgezet onderwijs gegeven door een bevoegd vakdocent. De gemeente dringt er bij schoolbesturen op aan dat kinderen sportlessen krijgen van professionals.

Den Bosch ondernemende stad

Wij willen dat Den Bosch een aantrekkelijke stad is voor bedrijven en ondernemers. Dat is belangrijk voor de economie en de werkgelegenheid.

De PvdA kiest voor:

- Een Economisch Investeringsfonds en het Broedplaatsenbudget om jonge ondernemers, coöperaties en doorgroeiers kansen te bieden om hun bedrijf te laten groeien en bloeien.
- Een goed ondernemersklimaat door het regisseren en stimuleren van actieve samenwerking tussen bedrijven, onderwijs en overheid.
- Regionale samenwerking: alleen door in breder perspectief te kijken naar de economie en het bedrijfsleven is Den Bosch kansrijk.

- Het opknappen en duurzaam inrichten van verouderde bedrijventerreinen. Parkmanagement speelt daarbij een belangrijke rol. Het inrichten van nieuwe bedrijventerreinen gebeurt in overleg met de regio en alleen als deze een aanvulling zijn op wat er al is. Een goed voorbeeld is Heesch-West.
- Bedrijventerreinen die hun functie verliezen, zoals Boschveld, Orthenpoort en delen van De Rietvelden, moeten worden omgevormd. Bijvoorbeeld door andere functies toe te staan, zoals wonen, sport of maatschappelijke functies.
- Leegstand van winkels moet worden bestreden. Dat kan door in gesprek te gaan met eigenaren en investeerders over marktconforme prijzen en een andere invulling van panden, zoals het ruimte bieden aan kunstenaars of startende ondernemers.
- Goede winkelvoorzieningen in wijken. Een plan van aanpak voor plekken waar verloedering aan de orde is of dreigt, zoals voor winkelcentrum Maaspoort, de Zuiderpassage en de winkelstrip aan de Kooikersweg.
- Innovatief en kleinschalig ondernemerschap stimuleren, bijvoorbeeld door het inrichten van bedrijfsverzamelgebouwen als De Gruyter Fabriek en het faciliteren van broedplekken zoals op het terrein van Brokking-De Heus.

Den Bosch bereikbare stad

We willen een aantrekkelijke stad zijn en daar hoort bij dat we goed bereikbaar zijn voor bewoners en bezoekers van de stad. Per fiets, met het openbaar vervoer en met de auto. Dat is niet alleen belangrijk voor de economie en de werkgelegenheid, maar ook voor het onderwijs, sport, cultuur en het verenigingsleven. Wij willen mensen stimuleren om met het openbaar vervoer of met de fiets naar de binnenstad te komen. Voor mensen die met de auto naar de stad komen, willen we aantrekkelijke en betaalbare transferia met een goede verbinding naar de binnenstad. Parkeren in parkeergarages dicht bij de stad kan ook, maar daar hangt een ander prijskaartje aan. Straatparkeren in de binnenstad blijft op beperkte schaal mogelijk, maar dat beperken we in tijd.

De PvdA kiest voor:

- Goed openbaar vervoer van en naar de stad. Dat betekent snelle busverbindingen op belangrijke vervoersassen en oplossingen op maat in buurten en wijken, bijvoorbeeld een deeltaxi of een buurtbus.
- Een NS-station in Maaspoort.
- Het simuleren en faciliteren van duurzame oplossingen zoals deelauto's en elektrische auto's. Bijvoorbeeld meer parkeerplekken beschikbaar stellen voor deelauto's en meer oplaadpunten voor elektrische auto's.
- Transferia als belangrijke voorzieningen voor de bereikbaarheid van de (binnen-)stad. Het realiseren van een nieuw transferium nabij het Jeroen Bosch Ziekenhuis heeft hoge prioriteit.
- De prijs van transferia moet aantrekkelijk blijven in verhouding tot parkeren nabij de binnenstad.
- Transferia worden uitgebreid met vervoermiddelen als e-bikes en elektrische scooters. Verder kunnen andere diensten, zoals een autowasserij of een pakketdienst voor grotere boodschappen, worden aangeboden.

- De PvdA wil goede en veilige fietsverbindingen en voldoende stallingen voor de fiets, zowel in het centrum als bij winkelcentra in buitenwijken en in stadsdelen. De PvdA wil ook stallingplaatsen bij belangrijke ov-haltes en transferia.
- De gemeente moet in gesprek met bedrijven en particulieren die beschikken over parkeerplekken in en rond de binnenstad. Doel is het benutten van deze parkeerplekken van bewoners, bijvoorbeeld in de avonduren en het weekeinde.
- Het openbaar vervoer op de binnenstadsring moet aantrekkelijker worden, ook voor bezoekers van buiten de stad. Dat kan door van het openbaar vervoer een 'hop on - hop off' bus te maken met toeristische informatie en -arrangementen. Daarbij moet samengewerkt worden met (culturele) instellingen en binnenstadsondernemers.

Den Bosch veilige stad

De PvdA vindt investeren in preventie het beste medicijn voor veiligheid. Dat is effectiever en goedkoper. Een goede preventie betekent bijvoorbeeld: zorgen dat jongeren hun diploma halen en niet spijbelen van school. Daarbij zijn goede contacten met ouders belangrijk. Net als investeringen in sport, cultuur en jongerenwerk. Preventief beleid vraagt om een goede samenwerking tussen onder meer gemeente, politie, scholen, maatschappelijke instellingen en corporaties. Maar krijgt ook gestalte doordat mensen elkaar durven aan te spreken op gedrag. En doordat ouders hun kinderen aanspreken. Tot preventief beleid hoort ook voldoende nazorg voor ex-gedetineerden. Daar waar preventie niet helpt, moet ingegrepen worden. De PvdA wil ernstige overlast, intimidatie en criminaliteit bestrijden.

De PvdA kiest voor:

- Jongeren die dreigen af te glijden naar het criminele circuit moeten in beeld zijn en blijven. Zij moeten thuis, op straat en op school worden aangesproken en begeleid.
- Meer inzet op kinderwerk en jongerenwerk in wijken met kwetsbare gezinnen en kinderen.
- Veilige wijken voor alle Bosschenaren. In (delen van) wijken waar sprake is van intimidatie of ernstige overlast is stevig ingrijpen nodig. Daarbij zijn middelen als een selectief woningtoewijzingsbeleid, het aanpakken van fraude en het uitdelen van boetes gerechtvaardigd.
- Voor wijken die (dreigen) af (te) glijden is een plan van aanpak nodig.
- De PvdA is terughoudend als het gaat om cameratoezicht. Camera's leiden vaak tot het verplaatsen van problemen. Alleen op plekken waar camera's een duidelijk effect hebben en andere middelen niet meer helpen, kiezen wij hiervoor. Een goed voorbeeld is de tunnel aan de Klokkelaan richting Noorderplas.
- Er moet een stevige inzet blijven op de aanpak van huiselijk geweld. De PvdA vindt een goede opvang van vrouwen en kinderen die vluchten voor geweld belangrijk.
- Wij zijn voor experimenten met het reguleren en legaliseren van wietteelt. Wij vinden dat Den Bosch zich moet aansluiten bij andere grote Brabantse steden die hiervoor pleiten.
- Bij extreme woonoverlast verhuizen de daders, niet de slachtoffers.

Den Bosch duurzame en groene stad

De PvdA wil dat Den Bosch uiterlijk in 2050 een 100 procent duurzame, klimaatneutrale gemeente is. Dit is een hoge ambitie die we kunnen realiseren als we er samen voorgaan. De gemeentelijke organisatie geeft zelf het goede voorbeeld. De gemeente moedigt bedrijven en inwoners op verschillende manieren aan hun steentje bij te dragen aan een duurzame stad.

De PvdA spaart de groene omgeving rondom en in de stad. Het groen maken we toegankelijk voor recreatie en toerisme, maar wel met respect voor de ontwikkeling van de natuur. Met de kernen Vinkel en Nuland hebben we een groter buitengebied: het platteland van onze gemeente. Daar moeten we zuinig op zijn en dat vraagt om beleid. De PvdA werkt niet mee aan verdere schaalvergroting van veehouderijen als dat de volksgezondheid bedreigt of een wissel trekt op de natuur en het milieu.

De PvdA kiest voor:

- Nieuwe gemeentelijke gebouwen zijn duurzaam en klimaatneutraal. Bestaande gemeentelijke gebouwen zijn in 2020 klimaatneutraal. Ook de openbare verlichting is in 2020 klimaatneutraal. Hierbij wordt gebruik gemaakt van alle mogelijke en passende vormen om energie op te wekken, liefst van lokale energiebronnen.
- We vragen aandacht voor de luchtkwaliteit in de gebouwen. Vooral in scholen is een fris klimaat een voorwaarde voor goed functioneren. De PvdA wil voor onderzoek, voorlichting en handhaving van de luchtkwaliteit in alle gemeentelijke gebouwen de GGD inzetten.
- Convenanten met bedrijven en sectoren om bedrijfsterreinen duurzaam te maken, o.a. door ze onderdeel van de groenstructuur te maken (parkachtiger), groene daken te stimuleren, en maximale samenwerking t.a.v. energiebesparing.
- Een duurzaamheidslening voor particuliere woningbezitters en voor huurders om energiebesparende maatregelen te treffen.
- We stimuleren en ondersteunen lokale initiatieven zoals kleinschalige coöperatieve energiebedrijven voor duurzame energieopwekking. We onderzoeken mogelijkheden om regels weg te nemen die dergelijke initiatieven belemmeren.
- De PvdA wil de ontwikkeling en het gebruik van innovatieve technologieën stimuleren, bijvoorbeeld energie opwekken uit toiletafvalwater, gescheiden afvoer van hemelwater, energiefabriek en warmte uit douchewater hergebruiken.
- We laten mogelijkheden onderzoeken van mini warmte-krachtkoppelingen in bestaande en nieuwe woningen. Initiatieven van bewoners worden ondersteund.
- Water en groen in de stad zijn belangrijk en helpen hittestress tegen te gaan. Waterlopen moeten goed ingericht en zichtbaar zijn; dit verbetert de kwaliteit van de woonomgeving. Waterbergingen kunnen goed benut worden voor recreatie.
- De PvdA zet de uitvoering voort van groene plannen zoals de Groene Delta, natuurpark Diezmond en het natuurpark Rosmalense Aa.
- Ook wil de PvdA een verbinding realiseren tussen de natuurgebieden Het Bossche Broek Zuid en de Kloosterstraat.

Den Bosch ongedeelde stad

De PvdA is voor gelijke kansen voor iedereen. Discriminatie en uitsluiting passen daar niet in. De PvdA wil doorgaan met het koploperschap homo-emancipatie. Het ingezette traject moet doorgaan, ook al loopt de subsidie van het rijk af. Bijzondere aandacht gaat daarbij naar voorlichting in het onderwijs en tolerantie in de sport. We blijven RADAR subsidiëren als meldpunt, maar vooral ook om discriminatie tegen te gaan.

Hoewel geen specifieke taak voor de gemeente, hecht de PvdA ook aan internationale solidariteit. De millenniumdoelen, waarbij Bossche initiatieven ten behoeve van projecten in de derde wereld financieel worden gesteund, wil de PvdA continueren. De PvdA steunt ook het initiatief vanuit de stad om Fair Trade gemeente te worden.

De PvdA kiest voor:

- Voortzetting van het koploperschap homo-emancipatie.
- Investeren in preventie op scholen.
- Doorgaan met de millenniumdoelen.
- 's-Hertogenbosch Fair Trade gemeente.

Financiën

Den Bosch staat er door het beleid van de afgelopen jaren financieel sterk voor. Wij vinden dat we ons huishoudboekje goed op orde moeten houden. Maar ook dat we moeten blijven investeren. Dat betekent dat wij in slechte tijden geld blijven uitgeven aan voorzieningen die belangrijk zijn voor de leefbaarheid en de economie (anticyclisch investeren). Dan gaat het om investeringen in bijvoorbeeld het GZG-terrein en het centrum van Rosmalen en de vervanging van voorzieningen als de bibliotheek en het theater. En om ook om investeringen in de kwaliteit van buurten en wijken. Door geld uit te geven aan grote projecten houden we meer mensen aan het werk en geeft de consument meer uit. Dat is belangrijk in tijden waarin het economisch slechter gaat. In slechte tijden houden wij ook de lasten van burgers laag. Zodat zij meer inkomen overhouden en meer besteden. Daardoor is meer productie nodig en wordt werkloosheid tegengegaan. In goede tijden handelen we precies andersom. We geven minder uit en brengen onze reserves op orde. En we durven de lasten van onze burgers te verhogen. Het uitgangspunt daarbij is altijd: de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten.

De PvdA kiest voor:

- We blijven uitgaan van 100 procent kostendekking door de hoogte van tarieven. Dat betekent bijvoorbeeld dat de gemeente de afvalstoffenheffing besteedt aan het verwerken en verminderen van afval en niet aan andere zaken.
- De hondenbelasting op de eerste hond wordt onderdeel van het kwijtscheldingsbeleid.

- Wij maken gebruik van onze algemene reserve als dat nodig is, maar zorgen ervoor dat op de lange termijn het niveau van 15 procent van de algemene uitkering van het gemeentefonds in het oog gehouden wordt.
- Middelen die we inzetten om te komen tot een sluitende begroting - inclusief bezuinigingen - zijn: oud voor nieuw (durven stoppen met beleid ten gunste van nieuw beleid), beëindiging van beleid of activiteiten, verhoging van de efficiency en effectiviteit van de dienstverlening vanuit de ambtelijke organisatie en sturing op de hoogte van belastingen en tarieven.

Bestuurscultuur en communicatie

Wij willen een slagvaardige overheid die in staat is de taken waarvoor zij staat, uit te voeren. Dat kan en moet soms door samen te werken met omliggende gemeenten. Voor inwoners houdt het sociale of werkzame leven niet op aan de rand van de wijk of de stad. Regionale samenwerking is nodig maar wel met behoud van ieders identiteit en met een stevig democratisch fundament. Wij letten erop dat de noodzakelijke schaalvergroting niet ten koste gaat van de eigenheid van de delen. En net zoals in het verleden Empel, Engelen en Rosmalen binnen de grote gemeente 's-Hertogenbosch hun identiteit hebben behouden, zo willen we ervoor zorgen dat ook de kernen van Maasdonk (Nuland en Vinkel) hun karakter blijven behouden.

De PvdA kiest voor:

- Behoud van de verschillende bewonersraden, inclusief de dorpsraden in de kernen Vinkel en Nuland. Meer zeggenschap en regie voor bewoners.
- Het in stand houden van zeven wijkpleinen waar inwoners terecht kunnen met vragen over zorg, welzijn en wonen.
- Inzet van wijkmanagers, die doorzettingsmacht hebben binnen de gemeentelijke organisatie en daardoor snel en effectief vragen vanuit wijken op kunnen pakken.
- Breed inzetbare wijkwerkers via welzijnsorganisatie Divers, generalisten die dicht bij de inwoners staan en kunnen doorverwijzen naar meer specialistisch welzijnswerk of zorg waar nodig.

De PvdA wil waardering en aandacht voor Bosschenaren die zich inzetten voor het welzijn van hun wijk of buurt. Sleutelwoorden in de manier waarop het stadsbestuur maar ook onze PvdA-bestuurders en -raadsleden met bewoners omgaan zijn: dichtbij, open, vriendelijk en aanspreekbaar. Wij willen een faciliterende en stimulerende overheid. Want samen met de burgers maken wij een sterke stad met sterke wijken en kernen. Samen zoeken we naar goede oplossingen op het gebied van leefbaarheid en veiligheid, ruimtelijke inrichting, basisvoorzieningen, onderwijs en sociaal-culturele voorzieningen. Want Den Bosch, dat zijn wij samen!